

Els lligams indestriables entre la cultura i la salut. Interacció 2021

Publicat per [Interacció](#) [1] el 23/11/2021 - 14:00 | Última modificació: 07/12/2021 - 18:38

Laia Gargallo, cap del CERC

La darrera edició d'[Interacció](#) [2] ha estat molt fructífera per establir ponts entre la cultura i la salut. Un dels punts claus ha estat el fet de poder comptar amb professionals dels dos àmbits, tot establint un pont que sens dubte tindrà resultats concrets en el futur més proper. Una de les moltes constatacions de la trobada és que moltes institucions i equipaments culturals i de salut ja estan endegant, a hores d'ara, nombrosos projectes que entrellacen els dos àmbits.

De la participació dels diferents ponents i dels assistents se'n poden extreure les següents conclusions:

- És un error separar les ciències de les humanitats i les arts.
- Els trastorns de la salut milloren de manera substancial amb la cultura, tot augmentant la qualitat de vida dels pacients.
- La cultura no només millora el benestar emocional de les persones, sinó que té conseqüències en el nivell cognitiu.
- Les arts i la cultura trenquen l'aïllament de les persones i per tant tenen una incidència en la seva salut emocional.

- Les malalties tenen un origen social que cal abordar en la seva globalitat.
- Cal validar, comunicar i publicar els projectes en l'àmbit de la relació entre cultura i salut. D'aquesta manera s'obtindran resultats i conclusions sòlides, i els resultats ens ajudaran a obtenir finançament.
- Els projectes han de ser cocreats pel personal de salut i de cultura.
- Tenir bons ecosistemes culturals és bàsic per poder desplegar projectes conjunts en el camp de la cultura i la salut.
- Cal donar visibilitat i desestigmatitzar la salut mental, a través de la diversitat i la inclusió. Els equipaments culturals han de jugar un paper de primer ordre en aquest àmbit.
- Els projectes, programes i activitats que abordin la salut mental han de facilitar la interrelació entre les persones diagnosticades i les que no ho són.
- L'empoderament de la població és bàsic per gaudir d'una bona salut i qualitat de vida.

Obertura d'Interacció 2021 a càrrec del coordinador de l'Àrea de Cultura, Jordi Roca, al Paraninfo de l'Escola Industrial

Com va subratllar **Jordi Roca, coordinador de l'Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona**, en el discurs d'obertura, l'objectiu d'aquesta edició consistia a dilucidar que té a veure la salut i la cultura. D'entrada ja sabem que la cultura millora la salut i la sociabilitat, i que també disminueix el risc de malalties. La cultura ha de tenir un paper central en la baula entre la salut i el benestar, ja que n'és un element indestriable.

El Dr. Salvador Macip a Interacció'21

En aquest mateix sentit el **Dr. Salvador Macip**, que va fer la conferència inaugural d'Interacció, va encarregar-se de subratllar la interacció entre humanitats i ciència, cultura i salut. **La medicina ha perdut una part del seu humanisme** i això és una cosa que cal lamentar. La medicina és multidisciplinària i per tant les ciències es relacionen entre elles, tot incloent també les humanitats. Macip no s'estalvià de tocar temes sensibles i amb un toc futurista, com ara les relacions entre màquines i humans o la manipulació genètica. Tanmateix, el nucli de la seva intervenció se centrà en el dia a dia de les relacions entre cultura i salut, tot subratllant el que diu [l'informe de l'OMS](#) [3] sobre l'impacte positiu de la cultura. Des de la seva experiència al Regne Unit, Macip subratllà que en aquest estat la cultura és ja una eina que millora la qualitat de vida de la població, fins al punt que [l'Arts on Prescription](#) [4] ha permès que minvin un 37% les visites a primària. Una primera conclusió, per tant: **els trastorns de la salut milloren amb la cultura**. Macip també posa l'èmfasi, finalment, en el component psicosomàtic de qualsevol malaltia.

La taula rodona d'Interacció, en què participaren el **Dr. Josep Ramos Quiroga**, la **Dra. Àngels Moreno**, el **Dr. Salvador Simó** i **Mayra Riaño**, moderats per la **Dra. Teresa Pérez**, incidí ja de ple en exemples que s'estan duent a terme avui dia, tant de prescripció de la cultura com de projectes que interrelacionen la salut amb la cultura. La **Dra. Àngels Moreno** defensà que les solucions terapèutiques cal integrar-les en pensaments literaris o filosòfics, per tal que la ciència esdevingui més humana. Igualment, remarcà el biaix patriarcal i de gènere de la medicina. **L'acompanyament humanístic no guareix els casos crònics, però sí que ajuda a la qualitat de vida dels pacients**. També remarcà la importància de la medicina comunitària, la qual té poc suport. Cal anar més enllà, defensà, de l'estrictament terapèutic.

El **Dr. Josep Ramos Quiroga** argüí, al seu torn, que cal fer més amable la medicina. L'hospital de la Vall d'Hebron ha endegat una estratègia d'**Arts in Health**, que té com a exemple paradigmàtic el mural realitzat pels nens ingressats, en col·laboració amb el MNAC. Iniciatives com aquestes permeten millorar el benestar emocional en les malalties mentals i el càncer. La cultura també és fonamental en l'estrès post-traumàtic, com ara situacions de guerra o de violència de gènere. Un aspecte fonamental és que tot s'ha de **validar i comunicar**. Si **mesurem i avaluem** podrem obtenir més fons de finançament, ja que disposarem de dades contrastades. I les iniciatives han de ser sostenibles, d'altra banda, per poder-se mantenir. Ramos Quiroga cità, a més, projectes com [Recuperart](#) Centre d'Estudis i Recursos Culturals (CERC). Diputació de Barcelona. Montalegre, 7. Pati Manning. 08001 Barcelona. Tel. 934 022 565

[5] o [PADEICS](#) [6], així com els Clubs de Lectura de la Vall d'Hebron. Ramos també féu seva la idea de Pepe Serra, director del MNAC, en el sentit que en els [museus](#) [7] han de passar coses. La sociabilització és essencial en determinades malalties, per prevenir per exemple la depressió. El valor grupal té un valor molt important.

Mayra Riaño, Dr. Josep Ramos Quiroga, Dra. Àngels Moreno, Dr. Salvador Simó., modera Teresa Pérez.

Per la seva banda, **Mayra Riaño** destacà que **el malestar físic té un origen social**, amb la qual cosa cal atacar d'arrel les causes que el creen. També és necessari sortir a fora i connectar amb les emocions. Al CAP de Gornal hi ha un enllaç directe a prescripció social, a través d'[Actius i salut](#) [8]. Es tracta d'activitats per fer que millori la salut, amb una visió salutogènica. Tanmateix, també cal que els diversos agents culturals penguin les seves activitats. [La prescripció](#) [9] sol consistir en una medicina, però en aquest cas la recepta consisteix en una activitat cultural. Riaño també posà l'accent en la salut comunitària, la qual té en compte les necessitats i actius de salut de la comunitat.

El **Dr. Salvador Simó** incidí en el fet que la salut i la cultura són drets humans. En un entorn en què les arts i la creativitat són importants s'ha demostrat, per exemple, que les demències triguen més a afectar les persones. En aquest sentit cità, com ja havia fet prèviament el Dr. Macip, l'[informe](#) [10] de **Daisy Fancourt** (2019) per a l'OMS, basat en estudis previs. Des de la Universitat de Vic s'estudia ara l'impacte de la cultura en la salut mental i tot el que té a veure amb les teràpies ocupacionals. L'art, en aquest sentit, és una poderosa eina d'expressió emocional. Simó parlà també del projecte del CCCB sobre [la cultura i l'Alzheimer](#) [11]. **L'art té un gran impacte en el benestar emocional, però també en el nivell cognitiu i en el trencament de l'aïllament.** També esmentà altres iniciatives d'èxit com [Osonament](#) [12]. I finalitzà tot recordant que l'art i la cultura són armes de reconstrucció i reconexió massiva.

Guillem d'Efak Fullana a Interacció21

La següent intervenció anà a càrrec de **Guillem d'Efak**, el qual remarquè que pensar que la cultura i la salut són divergents és un error que té repercussions en la nostra salut col·lectiva. **El món cultural ha dimitit de la dimensió científica i de la salut**, i això té conseqüències importants. S'ha cedit a l'àmbit biomèdic el relat sobre la salut i aquest fet ha condicionat les percepcions individuals i col·lectives. D'Efak parlà de les actius comunitaris de salut, és a dir actius que poden tenir un impacte en la salut de les persones. A partir del pla d'expertesa en arts en salut es va fer un pas endavant. El primer que es va fer és un inventari de les [iniciatives dintre de l'ICS](#) [13] que treballaven arts i salut. Van sortir cent cinquanta activitats que incorporaven l'element cultural.

Les arts i la salut es relacionen de moltes maneres. **Però hi ha cinc punts que cal considerar**. El primer és que cal tenir un **objectiu definit** en cada activitat. Cal veure de què tracta cada activitat, si és de prevenció, terapèutica, a quina patologia s'adreça, etc. També ha de ser **cocreada**, amb la implicació del personal de salut i de cultura. Això vol dir aportar diferents actius dins dels dos àmbits. I la conclusió és clara: si no és cocreat no funcionarà. El tercer punt és que ha de ser participat. Cal incorporar un representant dels nostres destinataris. Hi ha biaixos de gènere, culturals, econòmics, etc. El quart punt és que ha d'estar avaluat. Si no hi ha evidència no hi ha medicina. I en cinquè lloc **cal publicar els resultats**, en revistes mèdiques o culturals.

La salut ha de ser centrada en la persona, i això vol dir un **empoderament de la persona**. Tots nosaltres hem de prendre control de la nostra salut, la qual no depèn del sistema de salut. Cal actuar sobre els determinants socials de la salut, molts dels quals són col·lectius, però també hi ha recursos que pertanyen a la persona. Què fa que una persona davant de la mateixa situació es mantingui sa i una altra no? Aquí, sens dubte, la cultura té moltíssim a dir, justament perquè permet aquest empoderament col·lectiu i individual.

El projecte CulturaMENT va ser presentat per la gerent de Serveis Culturals, Núria Lomas.

Tot seguit, **Núria Lomas** presentà el programa [CulturaMENT](#) [14], que té estreta relació a l'Agenda 2030. El projecte s'adreça a la gent gran amb malalties mentals, els seus cuidadors i els seus familiars. L'objectiu és eliminar barreres físiques i mentals, crear nous públics, intercanviar coneixements entre les arts, els públics i els agents, posicionar la cultura com a eina transformadora de la societat, amb la conseqüent millora del benestar i la qualitat de vida de la ciutadania, sensibilitzar els cuidadors, formar el personal que atén els equipaments culturals i, per últim, impulsar la comunicació i la informació del que s'està fent. Un total de 52 municipis dels 311 de la província són sensibles en aquest tema. D'aquests 52, l'Àrea de Cultura n'escollí 12, un per comarca. S'ha actuat a través dels equipaments en arts, cinema, música, dansa, arts visuals, biblioteques. I s'han implicat les regidories de cultura i de serveis socials.

En la mateixa línia, **Teresa Pérez i Mònica Surís** presentaren l'estudi '**Cultura, gent gran i demència a la demarcació de Barcelona**'. El primer pas consistí a fer un mapa del que s'estava fent en aquest àmbit. Havia de ser un estudi amb resultats replicables i sostenibles. Van sorgir molts projectes interessants. S'abordaven les fases lleus i moderades de la malaltia. Hi havia persones que havien fet activitats culturals prèviament i d'altres que no havien anat mai o gairebé mai a activitats culturals. I a banda, s'han recopilat tot un seguit de bones pràctiques de Catalunya i d'altres indrets, les quals permeten actuar com a models que inspirin activitats i projectes als nostres municipis. També s'han inclòs activitats intergeneracionals. La informació s'ha obtingut a través d'entrevistes i enquestes. Hi ha una connexió amb els ODS 3 (salut i benestar), i el 10 (reducció de les desigualtats). Es parteix de la cultura com a transformació social. Amb motiu de la quinzena CulturaMENT s'han endegat nombroses activitats en els 12 municipis seleccionats.

Mònica Surís i Jordi Baltà

A partir d'aquí s'obrí el torn d'experiències. Jordi Baltà explicà l'informe '**Dance and well-being**' (2021), sobre la [relació entre dansa, salut i benestar](#). [15] En aquest [document](#) [16] es sintetitzen resultats d'informes anteriors. Hi ha estudis que demostren els efectes positius de la participació en activitats de dansa en la salut i el benestar, sobretot si s'alien amb altres factors que influeixen de manera positiva en la salut. La participació cultural no pot ser un pal·liatiu universal, ja que no ho pot resoldre tot, però sí que pot contribuir al benestar de la població. D'altra banda Baltà subratllà que els projectes de cultura i salut compensen desigualtats socials, a banda d'incidir en els objectius marcats pels ODS. **Les connexions, tanmateix, es poden reforçar allà on hi ha un bon ecosistema cultural, amb projectes d'accés a la dansa i la salut, i també amb polítiques específiques i bons marcs de recerca.**

Txema Romero, director del Museu d'Art de Cerdanyola

A continuació, Txema Romero presentà l'experiència '[La mirada de l'altre](#) [17]', del Museu de Cerdanyola, un projecte realitzat conjuntament amb el parc sanitari de Sant Joan de Déu i el CAP Cerdanyola-Ripollet. El Museu té una dimensió social on la diversitat i la inclusió són els pilars bàsics. També s'han treballat les vies intergeneracionals. A partir de la figura de l'artista **Ismael Smith**, s'ha treballat en el vessant de l'art i el benestar. Aquest projecte ha tingut molts agents i institucions implicades, com ara el MNAC, el CAP II, Sant Joan de Déu o el Servei de Salut de Cerdanyola. El projecte s'inicià amb l'exposició sobre Ismael Smith i es treballà amb persones diagnosticades, per tal de desmitificar el trastorn mental. Es treballà amb les parelles artístiques, formades per persones diagnosticades amb persones que no ho són. **D'aquesta manera s'obren vies de socialització, visibilització i a la integració en espais comunitaris**, ja que continuen existint barreres pel que fa a l'accés. Els museus tenen una funció social i comunitària, i parlen de les persones. **I és molt necessari, d'altra banda, visibilitzar i desestigmatitzar la salut mental, tot reforçant la diversitat i la inclusió.**

Manel Anoro, Andrea Martínez i Joanjo Esteban Castanera

El següent torn d'intervenció fou per al **Dr. Manel Anoro** i '[L'Altre, Festival Internacional d'Arts Escèniques i Salut Mental](#) [18]'. Es tracta d'un festival d'arts escèniques i salut mental que es creà a Barcelona i que funciona des del 2015. Es un festival amb companyies inclusives amb persones amb trastorns de salut mental, que programa companyies amateurs i professionals. **El festival permet establir un contacte social amb persones amb trastorn mental i sense.** Es tracta de crear espais, llars escèniques pròpies. També es lluita contra l'estigma, sobretot per al públic no avesat. Es un festival cultural, no pas de salut ni terapèutic. Cada any es produeix un espectacle amb algun creador de renom, com Cabo San Roque o Marta Carrasco, que produeix un espectacle endinsant-se en el món de la salut mental.

La cloenda del torn d'experiències anà a càrrec de **Joanjo Esteban** i **Andrea Martínez**, que ens presentaren el '[Laboratori d'Art Comunitari de Sant Boi](#) [19]', un projecte de Can Castells. Joanjo Esteban explicà que aquest projecte porta deu anys d'existència. Persones no creadores ni consumidores d'art han desenvolupat les ganes prèvies de crear. És un programa en què vuit dones artistes treballen i exposen els resultats. És, fonamentalment, un projecte d'art comunitari. I un punt important: **no és un projecte sinó un programa, amb continuïtat al llarg del temps**, ja que Esteban subratllà que el benestar s'ha de treballar amb temps. Cal passar dels projectes als programes i treballar en xarxa. En aquest sentit el projecte no és inclusiu, perquè mai no s'ha exclòs ningú. Andrea Martínez, per la seva banda, subratllà el caràcter de facilitadores de les artistes, fent processos d'empoderament i aprenentatge. Cal crear un marc comú prou ampli perquè cada grup se'l faci seu, a través de tot un procés de treball compartit.

Podeu recuperar la jornada sencera al canal de Youtube d'Interacció.

Categories: Vídeo, pòdcast

Categories: Interacció 2021

Categories: Interacció: jornades

Categories: Crònica

Etiquetes: cultura i salut

Etiquetes: polítiques culturals

Etiquetes: governança cultural

- [20]

URL d'origen: <https://interaccio.diba.cat/blogs/2021/11/interaccio21-cronica>

Enllaços:

[1] <https://interaccio.diba.cat/members/interaccio>

[2] <https://www.diba.cat/es/web/cerc/interaccio>

[3] <https://interaccio.diba.cat/CIDOC/blogs/2020/arts-marcar-diferencia>

[4] <https://www.artsonprescription.org/>

[5] <http://ics.gencat.cat/ca/Recuperart19>

[6] <http://ics.gencat.cat/ca/assistencia/programes-assistencials/>

[7] <https://interaccio.diba.cat/blogs/2021/10/museus-gentgran>

[8] https://salutpublica.gencat.cat/ca/sobre_lagencia/Plans-estrategics/pinsap/Accions-eines-i-projectes-relacionats/actius-i-salut/

[9] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/11/prescripciosocial>

[10] https://interaccio.diba.cat/sites/interaccio.diba.cat/files/health_evidence_network.pdf

[11] <https://interaccio.diba.cat/CIDOC/blogs/2020/quant-records-guanyen-partida>

[12] <https://www.omonament.cat/>

[13] <http://ics.gencat.cat/ca/assistencia/programes-assistencials/arts-en-salut/>

[14] <https://www.diba.cat/web/cultura/culturament>

[15] <https://interaccio.diba.cat/news/2021/10/edn-dance-wellbeing%20>

[16] https://interaccio.diba.cat/sites/interaccio.diba.cat/files/edn_dance_well-being.pdf

[17] <http://www.laltrefestival.cat/ca/la-mirada-de-laltre-2/>

[18] <http://www.laltrefestival.cat/ca/>

[19] <http://www.santboi.cat/NPrensaW.nsf/ca-WebNPrensa-BASE/C12570A40043BB01C12585A7002115F7?OpenDocument&Clau=noticies&Idioma=ca&Seu=N>

[20] <https://interaccio.diba.cat/node/8795>